

ACTA  
BIBLIOTHECÆ  
REGIÆ  
STOCKHOLMIENSIS

I

KORT HISTORIA  
ÖVER  
KUNGL. BIBLIOTEKET  
I STOCKHOLM

AV

MAGNUS O. CELSIUS

KUNGL. BIBLIOTEKARIE

STOCKHOLM 1961

spridda i Kärnten och Krain och berömma sig även av släktskap med de en gång regerande husen i Sverige, Danmark och Norge. Jfr Johann Samuel Strimesius, *Historisk- geografisk- och genealogiske anmärkningar öfver 1724 års post-tidningar*, s. 201 ff. Bemålde Peter Vok Ursini, vilken Marquard Freherus tillägnade sin utgåva av Kosmas' av Prag Böhmiska krönika, tryckt (i fol.) hos Wechel i Hannover 1607, har på grund av sin sällsynta kärlek till vitterheten intill denna dag bevarats i tacksamt minne av de wienske lärde. Jag har nämligen funnit, att dessa för icke så många år sedan av välb. Gustaf Benzeltierna i brev återkrävde vissa anteckningar om ätten Ursini, vilka de med orätt misstänkte ha förts hit samman med Peter Vok Ursinis bibliotek.

Bland dessa krigsbyten var också jesuitbiblioteket i Olmütz, som den frejdade Torstenson lät föra över till Sverige, sedan han 1641 erövrat denna stad. »Olmütz, Mährens huvudstad», säger Johan Loccenius i *Historia rerum Svecicarum*, bok 9, s. 667 (mindre formatet), »var fyllt av rikedomar och kostbara ting av alla slag; men drottningen uppskattade den framför alla städer på grund av dess bibliotek, som sänts över till henne.» En del av detta kom till Uppsala-biblioteket, såsom dettas nyligen utgivna historia betygar; en del gick även till Strängnäs, såsom vi här nedan skola se. Men de utan jämförelse flesta böckerna finnas bevarade i Stockholms-biblioteket; de bära framtill denna inskrift: *Collegii Soc. Jesu Olomucensis* (Tillhör jesuitkollegiet i Olmütz).<sup>18</sup>

Ty ehuru vårt bibliotek undergått ett förödmjukande öde, äger det likväl alltjämt många lämningar av detta slag, liksom vrakspillror från ett skeppsbrott, och minnesmärken från svenskarnas triumfer över tyskarna. Bland dessa befinner sig den utomordentligt stora bok som vi här i få ord skola beskriva, och som en gång, jämte annat värdefullt krigsbyte, av Königsmarck fördes hit från

Prag. Ty de utlänningar som kastat några flyktiga blickar på Kungl. biblioteket och omtala det i de resedagsböcker och beskrivningar de utgivit, anföra knappast något minnesvärt utom ett exemplar av bibeln, som bär spår av Luthers egna händer(\*), samt denna volym från Prag. Dess format skulle på grund av sin enorma storlek med rätta kunna anges som *in folio foliissimo*, för att använda ett uttryck av Ménage. Om denna bok finnes en löjlig sägen, att den skulle ha skrivits av djävulen, vilken skulle ha tillkallats av en munk för att utföra detta arbete. Denna sägen smakar i högsta grad av det kloster där boken skrevs och länge förvarades och synes ha en viss vederstygglig bild att tacka för sin uppkomst, en bild som finnes målad på ett ställe i denna bok. Den är av pergament, två svenska alnar hög och hälften bred, skriven i munkskrift för 300 år sedan och mer. Den innehåller över 1.000 blad, vilka för sin storleks skull tros vara gjorda av åsneskinn. Ett flertal män av högsta rang, bland dem kejsar Ferdinand II, ha i den inskrivit namn och andra tecken till minne av att de sett denna märkliga bok, medan den ännu förvarades i klostret. Den innehåller:

1. Gamla testamentet på latin,
2. Josephus' 20 böcker om de judiska antikviteterna,
3. densammes 7 böcker om det judiska kriget och judarnas olyckor,

(\*) Det har titeln *Biblia cum concordantiis V. et N. Testamenti et sacrorum Canonum . . .*, Leiden (förl.: A. Koburger, tr. M. J. Sacon) 1521, fol. Luther har gjort allehanda anteckningar framför titelbladet på denna bibel samt här och var i marginalen, anteckningar vilka vi, eftersom varje autograf av den store mannen är oss synnerligen välkommen, reservera för Små anteckningar om Kungl. bibliotekets märkvärdigheter, om tid och pengar räcka till för utgivande av detta arbete. Vi citera dock dessa versrader av Luthers hand, vilka påträffas före första sidan:

Ich lebe und weiss wol wie langk:  
 Ich sterbe und weijss wol wan:  
 Ich fare und weijss wol wuo hin:  
 Mich wundert das ich nit ymmerdar frolich pin.

M. L.<sup>19</sup>

4. biskop Isidorus' 20 böcker i olika filosofiska och medicinska ämnen,
5. Johannitius Johannes av Alexandria om det filosofiska tänkandet,<sup>20</sup>
6. Nya testamentet i vulgata-versionen med Pauli brev och de honom tillskrivna apokryferna allra sist,
7. en syndabekännelse,
8. Kosmas' av Prag Böhmiska krönika,
9. recept mot stöld och feber, samt
10. det romerska kalendariet.

Rüdling i *Det i flor stående Stockholm*, s. 134, och Erichson i *Hamburgische Beyträge* 1742, s. 670, misstänka, att på några ställen hela sidor ha blivit uttraderade, på den grund, att de i marginalen ha anteckningen *prohibita* (förbjudna ting); jag skulle dock tro, att åtminstone några sidor, som förete detta utseende, i själva verket ha den ovan nämnda syndabekännelsen samt »recepten» i röda, fast av tiden utplånade bokstäver.<sup>21</sup>

Om den lärde greve Henrik Rantzaus bibliotek, som Königsmarck bortförde från jesuiterna i Prag, berättar von Seelen i *Memoria Stadeniana*, s. 47, följande: Rantzaus böcker fingo ett märkligt men för böcker och bibliotek icke ovanligt öde: de fördes under kriget av de kejsrliche från Holstein till Böhmen, placerades i jesuiternas hus i Prag, fördes av den svenske befälhavaren Königsmarck, som intog Prag, åter därifrån till Niedersachsen och skingrades så till olika bibliotek, dels offentliga, dels privata. Tycho de Hofman säger i *Portraits historiques des hommes illustres de Dannemark*, 2. partie, s. 26, att detta bibliotek bestod av 6.500 volymer; det förundrar mig dock, att denne ingenting antecknat om detta bortrövande och skingrande av biblioteket. von Seelen tillägger — vilket vi även anmärkte i fråga om våra egna böcker från Olmütz —: »Bland dem som von Stade ägde — ty

10. Den etymologiska tolkningen av Borastus' namn såsom avlett av Borås är oriktig; jfr vidare Sv. biogr. lex. och där citerad litteratur.
11. Om Würzburg-biblioteket se vidare O. Walde, *Storhetstidens litterära krigsbyten*, 1 (1916), s. 107—137.
12. »Östergötland födde mig, Holland gav mig magistergraden, Uppsala tog mig fången; denna portik är nu min grav. Bättre än jag har ingen sett Gustaf Adolfs sår; denna nyhet må du här hava, huggen i sten, läsare.»
13. »Lyckligen ('med lyckliga skördar') ha nu trettio år förrunnit, medan jag undervisat i Thule: . . . » — Slutet av versraden, *Tityre tu patulae*, som icke synes ge någon mening i sammanhanget, är inledningsorden till Vergilius' *Bucolica* (1. eklogen). Citatet torde syfta på att Fornelius föreläst över Vergilius.
14. Manuskriptet till detta arbete i 3 vol. finnes i K. B. (sign. I. 9—11).
15. Meningen torde väl vara: »utmed ekvatorn».
16. Syftar på en känd Anakreontisk dryckesvisa, *'H γῆ μέλαινα πίνει*, som talar om hela naturen såsom drickande. Övers. bl. a. av J. Tranér (Örebro 1868, nr 19).
17. Den »Wanderlinus» som Ogier säger sig ha besökt (*Ephemerides, sive iter Danicum . . .*, s. 247, 249, är icke Lorentz von der Linde, vilken f. ö. vid tiden för Ogiers besök endast var 24 år och ingalunda riksråd, utan dennes fader, köpmannen Erik Larsson von der Linde.
18. Om Olmütz-biblioteket se vidare O. Walde, *Storhetstidens litterära krigsbyten*, 1, s. 228—242.
19. Handskriften ifråga har signum Cod. Holm. A 776 (band i svart sammet med silverbeslag). Den numera försvunna versen har sannolikt stått på förtiteln; Klemming har på försättsbladet gjort en anteckning härom, där han förmodar, att någon autografsamlare »anammatt» detta blad.
- Om handskriften i övrigt och de förmenta Luther-autograferna däri se t. ex. J. Belsheim, *Om en Bibel som har tillhört Luther* (Theologisk Tidsskrift for den evangelisk-lutherske Kirke i Norge, Ny Række, Bd 8, 1882, s. 504 ff.). Traditionen att denna bibel tillhört Luther har varit mycket stark. Även andra meningar ha dock gjort sig gällande; så anför P. Kaiser i *Die Stockholmer Vulgata, eine angebliche Lutherbibel* (Zeitschrift für Kirchengeschichte, Bd 13, Gotha 1892, s. 126 ff.) åtskilliga skäl mot denna uppfattning. Belsheim övergick f. ö. senare till Kaisers ståndpunkt (jfr Luthersk Kirke-tidendes Avertissementsblad, 1899, 3).
20. Bakom denna något förbryllande titel, *Johannicii Johannis, Alexandrini, de philosophica ratione* — f. ö. fel avskriven, ty i hand-

skriften står icke *philosophica* utan *phisica* — döljer sig ett av den senare medeltidens mest lästa medicinska arbeten, nämligen Hunain Ibn-Ishāqs korta *Isagoge* till Galenos' s. k. *Tegni* eller *Ars parva*. Se vidare härom — och om innehållet i Codex Gigas i övrigt — Sten G. Lindbergs uppsats i *Biblis* 1957.

21. Dessa förmodanden äro oriktiga; de tomma kolumnerna ha aldrig haft någon text. Ordet *prohibita* i margen på s. 291 är visserligen tillskrivet av en senare hand än texten i övrigt, men det synes vanskligt att draga några slutsatser härav.

22. Krönikan ifråga har uteslutits ur denna översättning, då den icke synes innehålla något av intresse för Kungl. bibliotekets historia. — Om det Dietrichstainska biblioteket på Nikolsburg och dess överförande till Sverige se O. Walde, *Storhetstidens litterära krigsbyten*, 1, passim, särskilt s. 247—305.

23. *Sacrorum evangeliorum versio Gothica*, . . . ed. E. Lye, Oxonii 1750.

24. Tidsangivelserna äro icke överensstämmande; Ferdinand var född 1608.

25. Citatet, som företer en olycklig blandning av *oratio obliqua* och *recta*, är mycket förvanskat. Originaltexten lyder: *Spondisti namque mecum inquisituram, hoc est ostensuram, quales oporteat esse viros prudentes quibusque possint vestigiis depraehendi. Hoc autem quum didicero, multo me quam sim in praesentia meliorem fore confido.*

26. Om Hiob Ludolf se vidare J. C. Sune Lindqvist, *Hiob Ludolf och Sverige* (Donum Grapeanum, 1945, s. 605 ff.).

27. Det anförda arbetet är översättaren obekant. *Davali* möjligen fel för *Dwali* (?): orientalisten Jean-Baptiste eller filologen Guillaume Duval?

28. Arbetet är översättaren obekant.

29. Den avsedde torde vara Adrien eller Henri de Valois.

30. Citatet från Burckhard något sammandraget och förvanskat.

31. 7:de boken (*Ἀντιβατήριον*) av *Ῥωμαϊκά* (Historia Romana).

32. Drottning Kristinas tavelsamling skingrades under franska revolutionen, medan antiksamlingen däremot till största delen hamnat i Pradomuseet i Madrid. Se vidare O. Granberg, *Drottning Kristinas tafvelgalleri på Stockholms slott och i Rom* (1896) samt R. Ricard, *Marbres antiques du Musée du Prado* (Paris 1923).

33. »Den av synd besmittade födan . . .» (?) Texten apokryfisk?

34. Originallets *homine* (s. 103, r. 3) bör läsas *hominem*.

35. Alexandre More (Morus), fransk reformert teolog och predikant, 1616—70; utgav enl. Jöcher bl. a. en skrift mot Salmasius (*Fides publica contra Claud. Salmasium*) och dikter på latin. — Textens *concessus* (orig., s. 104, rad 13), som icke ger mening, bör läsas *concessus*.